

В. І. Павлов, О. А. Лугова

Міграційні процеси в Україні в умовах активізації транскордонного співробітництва

Визначено основні чинники міграційних процесів. Проаналізовано особливості міграційних процесів в прикордонному регіоні на прикладі Волинської області. Досліджено заходи щодо регулювання нелегальної міграції. Визначено напрямки співробітництва прикордонних регіонів для забезпечення функціонування транскордонного ринку праці та реалізації міграційної політики. в умовах транскордонного співробітництва.

Ключові слова: міграційні процеси, нелегальна міграція, транскордонний ринок праці, спільне підприємство.

Постановка проблеми. У сучасних умовах посилення інтернаціоналізації економіки національні та регіональні ринки праці втрачають свою відокремленість, а міжнародне переміщення робочої сили набуває системного характеру. Причини, що спонукають мігрантів змінювати місце проживання мають здебільшого економічне підґрунтя, викликане трансформаційними процесами в економіці України. Процеси зовнішньої міграції є особливо активними в прикордонних регіонах, тому актуальним є вивчення особливостей міграції та шляхів співпраці щодо її регулювання саме в транскордонному аспекті.

Метою статті є дослідження міграційних процесів в прикордонних регіонах, завданнями – аналіз основних чинників, напрямків і наслідків міграції для української економіки та дослідження проблем її регулювання.

Виклад основного матеріалу. До основних спонукальних чинників міграції з України варто віднести наступні [1]:

- рівень заробітної плати, що є значно нижчим порівняно з країнами, в які мігрують. При цьому часто причиною є не просто бажання отримання додаткового прибутку, а необхідність пошуку засобів до існування та розвојіння населення, в тому числі працюючого. Так, мінімальний розмір заробітної плати в Україні становить – 104,7 євро, тоді як в ЄС він коливається від 1874, 19 у Люксембурзі до 157,26 євро в Румунії [10];
- високий рівень безробіття. За даними Державної служби статистики, рівень безробіття в Україні, визначений за методологією МОП, у І півріччі 2013 р. становив 7,5% економічно активного населення [11].
- обмеженість можливостей працевлаштування на офіційному ринку праці України. Частина громадян нашої країни не може знайти за місцем

© В. І. Павлов, О. А. Лугова, 2013.

проживання роботу, яка б відповідала фаховій підготовці, забезпечувала достатню заробітну плату та належні умови праці. Це, зокрема, стосується західних областей, які традиційно є праце надлишковими [9];

- політичні чинники (ступінь розвитку демократії в країні, стабільність політичної системи, поширеність корупції);
- екологічні чинники (наявність доступу до чистої питної води, високоякісної їжі та ін.);
- бажання отримати освіту вищої якості у зарубіжних навчальних закладах з метою підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку праці. Найбільш привабливими країнами для навчання серед вітчизняних студентів є США, Німеччина, Франція і Польща.

Транскордонне співробітництво створює додаткові можливості для вирішення проблем негативних наслідків, спричинених міграцією населення та удосконалення механізму регулювання міграційних процесів. В даній статті досліджено особливості та регулювання міграційних процесів в прикордонному регіоні на прикладі Волинської області.

У 2011 р. у Волинській області спостерігалось позитивне сальдо міграції, що становило 671 особу (майже 50% загального приросту). Протягом 2011 р. на територію Волинської області на постійне місце проживання прибуло 5,2 тис. осіб з інших регіонів України і 485 осіб – з інших держав. За межі регіону виїхало 5,1 тис. осіб, з них 4,8 тис. – внутрішні мігранти, а 289 – зовнішні. Щодо міграційних переміщень у межах держави, то найбільший приріст населення зафіксовано при взаємообміні з Рівненською та Львівською областями (319 та 275 осіб), на які припадає 41% міжобласних переселень. У столицю та Київську область виїхало, відповідно, на 160 і 81 особу більше, ніж прибуло до нас. Порівняно з попередніми роками, характер міждержавних міграційних переміщень дещо змінився. Так, протягом чотирьох років в міграції за межі України формується міграційний приріст населення. З країн «далекого зарубіжжя» у Сполучені Штати Америки емігрувала 61 особа, а повернулось 70 осіб. Емігрували волиняни також до Німеччини, Польщі, Ізраїлю, Чехії, Португалії, Італії та Іспанії. Що стосується країн СНД, як і раніше, найінтенсивнішим залишається міграційний обмін з Російською Федерацією та Білоруссю, на які припадає 90% загального обороту [6, 7].

Проблемою прикордонних регіонів є нелегальна міграція, що особливо стосується Волинської області, на території якої знаходиться п'ятнадцять пунктів контролю через державний кордон з Республікою Білорусь та Польщею. Польща є особливо привабливою для нелегалів, які таким шляхом намагаються дістатись інших країн Європейського Союзу [8].

В рамках вирішення цієї проблеми у 2008 році в селі Журавичі Ківерцівського району було створено Волинський пункт тимчасового

перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні. Фінансування робіт здійснювалось із Держбюджету України та Міжнародною організацією з міграції. Кошторис Волинського пункту для мігрантів – 24 мільйони 600 тисяч гривень. Основними завданнями пункту, що розрахований на 165 осіб є: забезпечення утримання іноземців та осіб без громадянства до завершення процедури їх примусового видворення за межі України; створення належних умов для утримання іноземців та осіб без громадянства, забезпечення їх індивідуальними спальними місцями, постільною білизною, триразовим харчуванням, матеріально-побутовим та медичним обслуговуванням тощо; сприяння територіальним органам Державної міграційної служби України та органам охорони державного кордону у виконанні покладених на них завдань, пов'язаних з примусовим видворенням іноземців та осіб без громадянства за межі України; сприяння іноземцям та особам без громадянства в установленні контактів з родичами, земляками, міжнародними та громадськими організаціями. У штаті пункту працює 142 людини (22 – атестовані працівники міліції, 120 – вільного найму), а станом на 30 серпня 2012 року там перебувало 98 іноземців. Для іноземців створено комфортні умови проживання, однак, нелегальні мігранти можуть в ньому перебувати не більше року. Якщо ж протягом року особу іноземця не встановлять, то по закінченні терміну його випускають із пункту із довідкою про перебування у пункті. Якщо ж особу мігранта встановлять і рідна держава визнає його – то його відправляють до рідної країни. Місцева влада вважає, що облаштування такого об'єкта є корисним для району з огляду на можливість створення додаткових робочих місць для місцевих жителів [4, 8].

Волинь уже має певний досвід міжнародного співробітництва на транскордонному ринку праці. Обласна служба зайнятості взаємодіє на прикордонному ринку праці з аналогічними службами Білорусі та Республіки Польща. З метою впровадження перспективного прогнозування вивчається досвід сусіднього Люблінського воєводства (Республіка Польща), зокрема, специфіка роботи їхнього бюро праці після вступу в ЄС. Особливо активною є співпраця Волинського обласного центру зайнятості із Люблінським воєводським бюро праці та Ковельського міськрайонного центру зайнятості із Холмським повітовим бюро праці за наступними напрямками та формами:

- сприяння налагодженню співпраці між базовими центрами зайнятості Волині та повітовими бюро праці Люблінського воєводства, обмін досвідом роботи на прикордонному ринку праці спеціалістів служб зайнятості і роботодавців України та Польщі;
- реалізація проектів Європейського Союзу: «Експерт», в рамках якого здійснюється координація та поглиблення співпраці служб зайнятості

Волинської області і Холмщини та «Активізація» – програма освіти безробітних;

- налагоджено активний взаємопошук інвесторів заради створення спільних підприємств, з метою створення додаткових робочих місць для працевлаштування незайнятого населення по обидва боки кордону;
- обмін інформацією щодо вакантних робочих місць та пропозицій роботодавців;
- для додаткового поширення інформації щодо працевлаштування працює українсько-польський Інтернет-клуб, налагоджено випуск брошур та відеофільмів;
- залучення молодіжних громадських організацій до конкурсів на кращу ініціативу.
- взаємосприяння налагодженню контактів з місцевими органами самоуправління, державними та громадськими організаціями;
- вивчення єдиних стандартів надання послуг службами зайнятості, обговорення спільних проблем;
- організація та участь у спільних семінарах, круглих столах, науково-практичних конференціях з питань зайнятості;

Така система роботи зумовлена потребою протидії нелегальній міграції. Так, населення північних районів області нелегально працюють у Брестській області Білорусі. Проблемою є відсутність офіційної статистики щодо даних показників, однак неофіційні підрахунки свідчать про масовість цього явища. Значний потік заробітчан-нелегалів в Португалії, Чехії та Росії. Попри ризики депортації та нижчу оплату праці нелегалів порівняно з корінним населенням, вони надають перевагу саме такому способу заробітку, який для заробітчан є вигіднішим порівняно зі складним процесом легалізації. Тому нагальним питанням є удосконалення та спрощення процедури оформлення законного виїзду, саме це і є одним з аспектів транскордонного регіонального співробітництва служб зайнятості на ринку праці між Волинською областю та Люблінським воєводством. Участь обласного центру зайнятості у розробці Програми сусідства «Польща – Білорусь – Україна» дала змогу визначити пріоритети і заходи, які представляють інтерес для прикордонних регіонів і які служать базою при підготовці проектів, які будуть реалізовуватись [3].

Перспективним напрямком розвитку транскордонного ринку праці є створення спільних підприємств. В області зареєстровано 95 спільних українсько-польських підприємств. Спеціалісти служби зайнятості займаються вивченням їх потреб у робочій силі і можливостей працевлаштування безробітних. Займаючись працевлаштуванням іноземців,

служба зайнятості вибудовує відносини з ними як роботодавцями: оз-найомлює з вітчизняним законодавством з працевлаштування, встановлює партнерські зв'язки для працевлаштування безробітних. Обласний центр зайнятості тісно співпрацює з найбільшими підприємствами, створеними за участю іноземних інвесторів: ВАТ «Луцький підшипниковий завод» (Швеція), ВАТ «Луцькпластмас», ЗАТ СП «Теріхем Луцьк», СП ТзОВ «Хемосвіт-Луцькхім» (Словаччина), ВАТ «Луцький автомобільний завод» (Великобританія), СП ТзОВ «Модерн-експо» (Польща), «Кром-берг енд Шуберт Україна» (Німеччина). Останнє з них виявило велику зацікавленість у співпраці зі службою зайнятості. Німецьких інвесторів ознайомлено із можливостями служби зайнятості у наданні послуг роботодавцям, досягнуто домовленостей щодо працевлаштування незайнятого населення, у т. ч. мешканців чотирьох сіл Боратинської сільської ради. Це дає можливість працевлаштувати населення за місцем проживання та зменшити обсяги нелегальної трудової еміграції [3].

Важливим завданням органів влади як на регіональному, так і загальнодержавному рівні є налагодження співпраці щодо забезпечення можливостей своїм громадянам працевлаштування за кордоном та створення відповідних умов для стримування відтоку кваліфікованих кадрів і повернення трудових мігрантів. Ці завдання реалізуються в напрямках міграційної політики держави, а також мають бути враховані при формуванні освітньої та інвестиційної політики.

Список використаних джерел

1. Безматерних В. Г. Основні чинники зовнішньої трудової міграції в Україні і міграційна політика / В. Г. Безматерних, О. І. Ільницька // *Економіка Крима*. – 2012. – №2(39). – С. 276-279. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum%20/EkonK/2012_2/2012/econ_2_12/064_bezm.pdf.
2. Бублій М. П. Державне регулювання міграції робочої сили в країнах Європейського Союзу / М. П. Бублій // *Демократичні стандарти професійного навчання та діяльності публічних службовців: теорія та практика: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Львів (22 березня 2007 р.) / НАДУ при Президентові України, Львів. регіон. ін-т держ. упр. – Львів : ЛІРІДУ НАДУ, 2007. – Ч.2. – С. 164-168.*
3. Волинський обласний центр зайнятості. – Режим доступу : www.dcz.gov.ua/vol/control/uk/publish/printable_article.jsessionid=1EBE2C07F26DB519539-DBF6F6CDB4138?art_id=3863460.
4. Діяльність Волинського пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні ДМС України. – Режим доступу : <http://dmsu.gov.ua/pro-dms-ukrainy/struktura-dms-ukrainy/diialnist-ptpi/572-diialnist-punktu-tymchasovoho-utrymannia-nelehalnykh-mihrantiv-u-szhuravychi-volynskoi-oblasti>.

5. Круглий стіл «Сучасні проблеми та тенденції еміграції громадян України» 31 липня 2008 року 8-ма Європейська міністерська конференція Ради Європи з питань міграції. – Режим доступу : www.8emc.mvc-expo.com.ua/uk/press-releases?print.
6. Міграційні процеси на Волині / Інформація Головного управління статистики у Волинській області. – Режим доступу : www.irp.lutsk.ua/site/topicpage.jsp?category_id=37179524.
7. Міграція населення Волині. – Режим доступу : <http://www.novovolynsk-rada.gov.ua/index.php/2011-07-25-19-57-06/infoviddilstat/1153-2012-03-29-07-18-53>
8. Нелегальні мігранти «осідатимуть» на Волині. – Режим доступу : www.pravda.lutsk.ua/analytics/198/print/.
9. Полковниченко С. О. Особливості європейського вектора трудової міграції населення України / С. О. Полковниченко, В. О. Фуголь // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – №3(11). – С. 186-191. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/NvChdieu/2011_3/186-191.pdf.
10. Порівняльна характеристика заробітних плат та пенсій в Україні у 2005-2013 роках. – Режим доступу : <http://infolight.org.ua/content/porivnyalna-harakteristika-zarobitnih-plat-ta-pensiy-v-ukrayini-u-2005-2013-rokah>.
11. Рівень безробіття: два показники – два поняття. – Режим доступу : http://www.dcz.gov.ua/control/uk/publish/article?showHidden=1&art_id=230309&cat_id=173564&ctime=1333367142883.

Павлов В.И., Лугова О.А. Миграционные процессы в Украине в условиях активизации трансграничного сотрудничества.

Определены основные факторы миграционных процессов. Проанализированы особенности миграционных процессов в приграничном регионе на примере Волынской области. Исследованы меры по регулированию нелегальной миграции. Определены направления сотрудничества приграничных регионов для обеспечения функционирования трансграничного рынка труда и реализации миграционной политики в условиях трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: миграционные процессы, нелегальная миграция, трансграничный рынок труда, совместное предприятие.

Pavlov V.I., Lugova O.A. Migration Processes in Ukraine in the Conditions of Activation of Cross-Border Cooperation.

The main factors of migration are determined. The features of migration in the border region as an example of Volyn region are analysed. The measures for control of illegal immigration are investigated. The directions of cooperation of border regions for the activity of cross-border labor market and migration policy in active cross-border cooperation are determined.

Key words: migration, illegal migration, cross-border labor market, a joint venture.